

משה חיים פלח

בגדר חיוב קטן בסוכה מדאורייתא

תשבו כעין תדורו איש וזניו, ללגזי דידיה מידריש הכי אף על גב דלא דרשינן ליה לחייב אשה בסוכה עכ"ל (ויעוין בפני"י ובשפת אמת).

ומבואר דשמאי מחייב להושיב הקטנים בסוכה מדאורייתא דדרשינן תשבו כעין תדורו איש וזניו, והיינו דאף דהקטן עצמו אינו מחויב, מ"מ האב מחויב להושיב אף זניו בסוכה, ויש שנקטו דהך דינא הוי כעין דינא דלרין להעלות כלי תשמישו לסוכה וכדתינא תשבו כעין תדורו מכאן אמרו כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביטו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה [ולא הוי מדין נוי מצוה, אלא מדינא דעושה סוכתו קבע, דדרך אדם להניח כליו הנאים במקום עיקר קביעות דירתו].

ותנו ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות כו' וגירסת הרא"ש ועוד לפנות כליו (וכ"ה בכת"י) וכ"מ בגמ' פנו לי מאני מהכא, ומשמע דבלא גשמים אסור אף לפנות כליו מן הסוכה, ולקמן (מח"א) סוכה שבעה כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג, וביאר הר"ן שם כלומר שאף על פי שצריך כל שבעה לעשות סוכתו קבע היו לו כלים נאים ומצעות נאות ראוי שיהו בסוכה כל שבעה אפילו הכי מפני כבוד יום טוב האחרון של חג רשאי להורידן עכ"ל.

אולם נראה דלא דמי, דכלי תשמישו של אדם הוי מכלל שימושי הדירה של האדם עצמו, אך דירת זניו עמו לא הוי חלק מתשמישי הדירה של האדם.

ועוד תמהו זזה, דהא שמאי פיתח המעזיבה וסייך ע"ג הקטן, וא"כ לא ישב הקטן בסוכת אביו אלא בסוכה בפני"ע, ואי יסוד הדין משום דהוי חלק מדירת האב, א"כ לשמאי ליבעי דישבו זניו עמו באותה סוכה.

אלא נראה דכוונת הרא"ה והריטב"א לדרשא בעלמא, דכיון דדרך אדם לדור עם זניו, א"כ מתשבו כעין תדורו ילפי' דמחויב אף להושיב זניו בסוכה, אך ל"ה חלק מדירת האדם עצמו, אלא יסוד הדין הוי מחמת לתא דהקטן עצמו, ואף דאין הקטן עצמו מצווה, אך הגדול מצווה מחמת מצוות הקטן עצמו.

אולם מעתה צ"ב, דלכאורה בקטן זניו ל"ש קיום מצוה כלל, דהא הוי מתעסק בעלמא [ושו"ר דכבר תמהו זזה, והוסיפו דתיקשי טפי למ"ד מצוות צריכות כוונה, דאף די"ל

נשים ועצדים וקטנים פטורין מן הסוכה קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיתח את המעזיבה וסייך על גבי המטה בשביל קטן ובגמ' מעשה לסתור חסורי מחסרה והכי קתני ושמאי מחמיר ומעשה נמי וילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסייך על המטה בשביל הקטן.

ונחלקו הראשונים בגדר דינא דשמאי, דבפירוש קדמון (בשיטת הקדמונים) דימה להא דתנן לעיל (כו"ג) מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים ואמרו העלוס לסוכה ומסקינן בגמ' דהכי קתני אס' בא להחמיר על עצמו מחמיר, וה"ג שמאי מחמיר על עצמו היה, אך מודה דלא הוי מעיקרא דדינא (ויעו"ש דנראה דגריס בגמ' שמאי מחמיר על עצמו הוה ויעוין בריטב"א דהוצאה הך גירסא) אולם הרא"ה דחה הך פירושא, דאף אס' בא להחמיר על עצמו, אך אין לו להחמיר על הקטן, והריטב"א דחה דצ"ה מילתא דליכא חיובא אקטן מדאורייתא ולא על אביו מדרבנן שעדיין לא הגיע לחנוך אינו צדין להחמיר על עצמו כל כך לפחות את המעזיבה והוי בכלל מי שאינו מצווה בדבר ועושהו'.

ובגדר הך דינא, ביאר הר"טב"א (בדרך הצ') והר"ן דהיינו מדרבנן לחייבו שיאכל עמו בסוכה כיון דאפשר וחזי להכי, שכן הדין בכל מצוה לחייבו בחינוך כל זמן שאפשר וראוי לכך, ורבנן סברי דכיון דאמו פטורה מן הסוכה אין ראוי לחינוך סוכה בעוד שצריך לאמו דליכא לאפרושיה מינה יעו"ש, וביאר האחרו' דמפרש דלא מיירי בקטן זניו, דהא ודאי לאו בר חינוך הוא כלל, אלא כדביאר המהרש"ל (בשכמת שלמה יצמות טו א) דקטן אחר היה לה דהיה בר חינוך דסוכה אלא שהיה צריך לאמו, אלא דכיון שילדה לא היתה יכולה לישב בסוכה (משום זינה) ולכך פיתח המעזיבה, אך העירו האחרו', דלגירסא 'בשביל הקטן' צ"ה"א משמע דהיינו בשביל אותו קטן שילדה השתא (משא"כ לגירסא לפנינו במתני' בשביל קטן דאדרבה מדוקדק כד' המהרש"ל).

אך הרא"ה ביאר וז"ל שמאי מחמיר פירוש מחייב, דחומר א ליכא למימר עליו קטן, אלא מחייב ועשה מעשה כדבריו, וטעמיה משום תשבו כעין תדורו מה דירה איש וזניו עכ"ל, וכ"כ הריטב"א (בדרך הא') וז"ל לא גרסינן ושמאי מחמיר על עצמו היה כו' אלא הכי גרסינן ושמאי מחמיר ומעשה כו', ובעי למימר ומחמיר מן הדין דקסבר שאביו חייב צה מן התורה

ובחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ה מקרבן פסח) על דברי הרמב"ם דקטן ששחטו עליו והגדיל פטור מפסח שני, ותמהו האחרו' דכיון דלאו בר חיובא הוא היאך ילא ידי חובתו ומאי שנא מאכל מנה בקטנותו והביא ב' שערות דחייב לחזור ולאכול (וכדמ' בר"ה כח א) וביאר הגר"ח שם (בדרך הב') ד' שאני מנות אכילת מנה דבעצם מעשה המזבח הוא אכילת המנה ליכא שום חלות דין על החפלא, ורק דחובתו בהמזבח היא דמשויה ליה למזבח, וע"כ שפיר אמרינן דבחרש שוטה וקטן דלאו בני חיובא נינהו ממילא ליכא בהו גס דין קיום מנה כלל' ומשא"כ בקרבן פסח עיקר המזבח חלה על החפלא דמעשה המזבח דהיא הקרבת הקרבן דעולה לו, ובזה דעולה הקרבן לשם בעליו מייקיימא המזבח מאליה, ובזה שפיר שייכא מנה אף בקטן יעו"ש.

והנה רבי אליעזר ס"ל דאין אדם יואל בסוכתו של חבירו (כו ז) ועמדו תוס' (שם) דא"כ היאך אדם ובני ביתו יואלין בסוכה אחת, דאטו לר"א צעי סוכה מיוחדת לכל אחד מבני הבית, וכתבו תוס' ושמה הוה מרבי מדכתיב תשבו כעין תדורו שותפין שיכולים לישב יחד בסוכה אחת, ויעו"ש במהרש"א דכוונת תוס' במסקנתם דכל שותפין יואלין בסוכת שותפות וכו"ה בתוס' הרא"ש שם.

אך המהרש"ל שם הגיה דד' תוס' ומחק תיבת שותפין, וביאר כוונת תוס' דהיינו דוקא לענין בני ביתו כיון דדרך דירה הוא, וכ"כ הריטב"א שם (בריש דבריו) וז"ל שמה נאמר דרבי אליעזר פטר איש וביתו בסוכה אחת כדכתיב תשבו כעין תדורו ומה דירה איש וביתו אף סוכה איש וביתו ביחד, ואף על גב דלקמן לא קיימא הך דרשא לגבי מה דירה איש ואשתו לחיובי נשים בסוכה, לגבי הא מדריש דלא סגיאל בלאו הכי כו' עכ"ל.

ויתבו דהוי קולא בעלמא דהקילה תורה בצני ביתו (ויעוין בריטב"א בר"פ לולב הגזול (כט ז) דהא דהצריכה תורה לכס לולב וכן בסוכה לר"א ל"ה דין בעיקר צורת המזבח אלא חומר הוא שהחמיר הכתוב ומהאי טעמא אמרי' דבמנות לולב במקדש ליכא האי דינא, דלא החמירה תורה הך חומר אלא ביום ראשון יעו"ש, וה"נ יש לומר דהקילה תורה בצני ביתו].

אך יתכן עוד דגדר הדברים, דמנות סוכה חלה על כל בני הבית כאחד, ולהכי סגי דהויא סוכה של אחד מבני הבית, ולדרך זו מבואר יותר גדר דינא דשמאי, דמחייב אף בקטנים, דכיון דהמזבח חלה על כל בני הבית כאחד, הרי היא חלה אף על הקטנים שבהם [אלא דהקטן עצמו אינו מזוה, היינו דלא רמי עליה לקיים הך חיובא, דלאו בר מזבח ולא בר אזהרה הוא, אף עלם החפלא דמזבח וסיבת המזבח רמיא עליה, והגדול מוזהר על מזוהו, וכדנתבאר לעיל].

דקטן בעלמא בר כוונה הוא וכעין דאשכחנא בחולין (יג א) ובכ"ד, אך קטן בר יומו הא לאו בר כוונה הוא כלל].

ונראה דהנה בהא דק"ל בסנהדרין (סז ז) ובכריתות (יט ז) דמתעסק בחלצים ועריות חייב שכן נהנה, ביארו האחרו' (יעוין בקוב"ש פסחים או' קיז) דדין מתעסק ל"ש אלא היכא דהאיסור דמעשה, דבמתעסק חסר דמעשה (בהתייחסות המעשה לאדם) משא"כ בחלצים ועריות דאין האיסור דמעשה אלא בעצם מלכ ההנאה [מיהו התוס' (סנהדרין שם) נקטו דאף במלאכת שבת היכא דנהנה ליכא פטור מתעסק יעו"ש, וביארו האחרו' דפירשו דההנאה מהניא במקום כוונה (ויעו"ש בקוה"ע סל"ג סק"ז) ואכמ"ל אף דצריהם מחודשים ובפשוטו דינא דמתעסק בחלצים ועריות חייב שכן נהנה היינו דוקא היכא דהאיסור הוי על ההנאה, ויעוין עוד בקידושין (מג א) מודה שמאי הזקן באומר לשלומו לא ואכול את החלב ובעול את הערוה דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן ואכמ"ל] וכן ביארו האחרו' דבלאו דבל יראה ל"ש מתעסק כיון דלא הוי דמעשה.

והנה כבר נתבאר לעיל באורח (מד' האחרו') דמנות סוכה לקצוע דירתו בסוכה כל שבעת הימים, וי"ל דאף בעודו חוץ לסוכה, מ"מ מקיים הך מנה [אלא דנתבאר לעיל דתרי דיני איכא, ומלבד זה איכא מנה למעבד מעשה דיורין בסוכה].

ומעתה נראה דה"נ בהך מנה דקביעות דירה בסוכה, ל"ש חסרון דמתעסק, כיון דאין המנה דמעשה, אלא במלכ קביעות הדירה בסוכה [וכן יש לומר גבי דינא דמנות צריכות כוונה, דיתכן דהיינו דוקא במנה דמעשה, דצעי לאשוויי למעשה למעשה מנה, משא"כ הכא דאין המנה דמעשה].

ולמשנ"ת נמצא דעיקר המנה הויא מנה דהקטן גופיה, דהקפידה תורה דאף בקטן תתקיים מנות סוכה, אלא דהקטן עצמו לא נצטווה בזה, דקטן לאו בר מזבח ולאו בר אזהרה הוא, אף הגדול הוזהר ונצטווה על הקטן, והוא כעין איסור ספייה, דלידדו האחרו' (יעוין בקוה"ע סי' עה) דיסוד הדין משום דעלם המעשה הוי מעשה עבירה אף בקטן, וכדמצינו בסנהדרין (נה ז) דחשיב תקלה, אלא דהקטן עצמו לא הוזהר וכדמוכח ביצמות (לג א) דבשעה דמייתי שערות חיילי עליה האיסורין, אף הגדול הוזהר שלא להכשיל הקטן, ויעוין ברשב"א (נדה סא ז) דנקט דאף צמת שייך איסור ספייה יעו"ש ואכמ"ל, אלא דבעלמא היינו דוקא לענין איסורין, אף לענין מנות ליכא כלל חפלא דמזוה בקטן, וכמ"ש בקובץ הערות (שם סק"ה) ונתבאר עוד במקו"א, אף הכא בסוכה, ילפי' מקרא דכעין תדורו, דעלם החפלא דמזבח איתא אף בקטן, ורק דהקטן עצמו לא נצטווה בזה (ויעוין באחרו' בענין ספייה דמנות עשה ובסוכה ואכמ"ל).